

Drie boeken over kerkelijke ambten

De discussie rond de ambten in de kerk is nog steeds gaande. Onlangs werd bij gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van het blad *DIENST* een symposium in Kampen gehouden over het thema 'Ambtsdrager in de 21^e eeuw'. Het Nieuwe Testament biedt ons geen blauwdruk hoe het in Christus' gemeente allemaal georganiseerd moet worden. Er is ruimte om in te spelen op een nieuwe tijd met haar eigen noden. Dat impliceert dat het debat over de invulling van de ambtelijke structuren kan voortgaan en niet zo gemakkelijk tot een algemeen aanvaarde visie leidt. Nog niet zo lang geleden verschenen drie studies over het ambt, waarvoor ik hier in kort bestek aandacht vraag.

Allereerst is er het proefschrift van de Koreaan K.K. Lim, waarop deze te Apeldoorn de doctorstitel behaalde. Het is een nauwgezet historisch onderzoek naar de openstelling van het ambt voor de vrouw in de Evangelisch-Lutherse Kerk in Nederland, de Nederlandse Hervormde Kerk en de (synodaal) Gereformeerde Kerken in Nederland. Zoals bekend, zijn deze drie kerkgemeenschappen sinds 1999 tot één kerk aan het groeien in het zgn. Samen-op-weg-proces.

Uitvoerig gedocumenteerd beschrijft Lim hoe het in deze kerkgemeenschappen uiteindelijk kwam tot het toelaten van de vrouw in de ambten. Bij de luthersen ging het wel heel gemakkelijk, zelfs zonder enige principiële discussie. Moeilijker lag het in de Hervormde Kerk, vooral door het verzet van de rechterflank. Het debat daar kreeg diepgang toen men zich rond 1950 zette om tot een nieuwe kerkorde te komen. In dit debat speelden gegevens uit de Heilige Schrift een voorname rol. Lim schetst hoe het stapje voor stapje met pijn en moeite uiteindelijk pas in 1966 kwam tot openstelling van alle ambten voor de vrouw. Het langst heeft men daarbij

geworsteld met de volwaardige plaats van de vrouw in het predikambt.

Wat er in de Hervormde Kerk speelde, ging aan de (synodaal) Gereformeerde Kerken niet voorbij. Alleen kwam hier het kerkelijk debat eerst goed in de jaren zestig op gang. Ook hier verschenen rapporten waarin aandacht was voor de Schrift. Na ongeveer acht jaar van discussie en besluiten hakte de synode van Sneek (1969/70) de knoop door. De vrouw werd tot de ambten toegelaten, zij het tot het predikambt met enige beperking. Een beperking die een paar jaar later verviel.

Lim wijst erop dat steeds weer de *hermeneutiek* een voorname rol speelde: hoe lees je de Schrift? Zijn de bekende 'zwijgteksten' in Paulus' brieven tijdgebonden? De auteur geeft de principiële discussie ook telkens (kort) weer. Vreemd vind ik zijn slotconclusie: 'De principiële argumenten die vanuit de Schrift aangedragen kunnen worden met betrekking tot de vrouw in het ambt, zijn daarbij niet grondig behandeld. Bijbelse gegevens over het onderscheid tussen man en vrouw in de kerk, over het ambt en het daarmee samenhangende onderscheid tussen bijzonder en algemeen ambt, hebben in de besprekingen slechts marginaal een rol gespeeld' (p. 288). Misschien kan dit gelden voor wat uiteindelijk in synodale besluiten te vinden is, maar zeker niet voor de kerkelijke discussie die aan deze besluiten voorafging.

Men moet enige volharding hebben om Lims boek te lezen. Het geeft een bijna uitputtende beschrijving van hoe het kwam tot de vrouw in het ambt. Maar het respect voor wat deze Koreaanse theoloog presteerde, kan de volharding schragen!

N.a.v.: K.K. Lim, *HET SPOOR VAN DE VROUW IN HET AMBT. EEN HISTORISCHE STUDIE NAAR DE OPENSTELLING VAN HET AMBT VOOR DE VROUW IN DE EVANGELISCH-LUTHERSE KERK VAN HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN, DE NEDERLANDSE HERVORMDE KERK EN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND*, uitg. Kok, Kampen 2001, 315 pag. ISBN 90 435 0441 6. Prijs € 22,65.

Een tweede studie die ik hier wil noemen, is het proefschrift waarop E.A.J.G. van der Borgh, predikant in België, te Groningen promoveerde. Het is een breed opgezette studie, die beoogt elementen uit de gereformeerde leer over het ambt in te brengen in de discussies over de ambten in de kring van de Wereldraad van Kerken. De auteur bespreekt uitvoerig de ontwikkeling in de Rooms-Katholieke Kerk, om daarna te onderzoeken hoe de reformatoren over het ambt gesproken hebben. Vreemd vind ik dat hij wel aandacht besteedt aan Zwingli, maar niet aan Bucer, een reformator aan wie men mijns inziens niet voorbij kan gaan, wanneer men de gereformeerde traditie in kaart wil brengen. Wanneer hij Bucer had laten spreken, zou ontdekt zijn dat het priesterschap van de gelovigen wel degelijk een rol heeft gespeeld in de gereformeerde leer van het ambt. De conclusie op pagina 203 is dan ook veel te kras. De lijn Christus-kerk-ambt is bij Bucer wel degelijk ontwikkeld.

Vervolgens brengt de auteur de bekende Lima-tekst over het ambt ter sprake, een document van de Wereldraad van Kerken dat in 1982 gepubliceerd werd. In deze tekst vinden we een (*rooms-*) *katholieke* opvatting van het ambt: de ordinatie (bestaande uit aanroeping van de Geest en handoplegging) en niet de verkiezing door de gemeente wordt als bepalend gezien voor het ambt. Het ambt ontvangt men door ambtelijke *overdracht*. Dat is typisch een romaniserende tendens. Van der Borgh is daar niet negatief over en wil deze

Korte boekbesprekingen

A.N. Hendriks

ordinatie in elk geval voor de predikanten in ere houden. Hij meent ook dat de Lima-tekst terecht een episcopale structuur bepleit. Een bisschop is de aangevozen figuur om de eenheid en continuïteit van de kerk te vertegenwoordigen. Naast kritiek op de Lima-tekst stelt hij dat de gereformeerde traditie er ook van kan leren. Het gaat dan vooral om de zaken die ik zojuist noemde.

Het boek van Van der Borgh is interessant voor wie de discussies in de Wereldraad wil volgen, maar of het de *gereformeerde* bezinning nu zoveel verder brengt, betwijfel ik. Het ambt van de predikant wordt bij hem naar mijn smaak te sacraal. Terwijl het in de gereformeerde traditie juist veelal als een verbijzondering van het ouderlingambt is gezien. Deze traditie komt naar ons toe in de bevestigingsformulieren in het Gereformeerd Kerkboek, die er op grond van 1 Timoteüs 5:17 van uitgaan dat er in de apostolische kerk twee soorten van oudsten waren.

N.a.v.: E.A.J.G. van der Borgh, *HET AMBT HER-DACHT. DE GEREFORMEERDE AMBTSTHEOLOGIE IN HET LICHT VAN HET RAPPORT BAPTISM, EUCHARIST AND MINISTRY* (Lima, 1982), uitg. Meinema, Zoetermeer 2000, 541 pag. ISBN 90 2117024 8. Prijs € 75,-.

Een derde en belangrijker publicatie is het boek van G. Heitink, hoogleraar praktische theologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Deze studie is alleen al daarom zo aansprekend, doordat Heitink de nood van vele predikanten signaleert en wegen wil wijzen om hen in een

moderne tijd beter te laten functioneren. Ik heb dit boek met bijzonder genoegen gelezen. Het leest als een roman. En je wordt steeds benieuwder naar de uitkomst. Heitink kent de gereformeerde klassieken en weet er ook treffende uitspraken van te geven. Hij tekent hoe de positie van de predikant de eeuwen door hand in hand ging met maatschappelijke ontwikkelingen. Van een openbaar ambt in de tijd van de Republiek kwam het in de loop van de achttiende eeuw tot een meer burgerlijk ambt. Het predikantschap kreeg het karakter van een beroep. Een beroep overigens dat zeer in aanzien stond. Heitink schetst hoe ook de taken van de predikant toenamen. Nu was hij niet meer - zoals in de tijd van de Republiek - vooral de man van de prediking. In de jaren zestig van de vorige eeuw kwam het predikantenambt opnieuw in een stroomversnelling. Professionalisering en personalisering gaan dan een geducht woord meespreken. De predikant wordt degene die staat voor een bepaalde deskundigheid, terwijl hij ook als persoon meer een rol gaat spelen. Beide zaken worden eveneens in het verwachtingspatroon van de gemeente belangrijker. Men ziet de predikant minder als ambtsdrager, let meer op zijn persoon en men rekent hem af op hoe hij de dingen doet. Dit betekent dat de beschermende mantel van het ambt steeds meer wegvalt. Heel deze ontwikkeling roept in vele pastorieën niet geringe problemen op.

Ik waardeer zeer dat Heitink het toch opneemt voor het *ambt*. 'Aandacht voor de persoon relativeert de gewichtigheid van het ambt. Aandacht voor het ambt corrigeert een functionele opvatting van

het beroep' (p. 215). De predikant werkt wel ten dienste van de gemeente, maar staat niet in dienst van de gemeente, noch van de kerkenraad. Een 'functioneringsgesprek' past dan ook in het geheel niet, al dient het werk van de dominee wel door de kerkenraad besproken te worden. Opmerkelijk vond ik de constatering dat predikanten nu weer terugkomen van het tutoyeren. Blijkbaar ontdekt men hoe kwetsbaar je wordt als alles op je persóón moet waargemaakt worden. Ik denk dat je gewoon niet kunt zonder iets van 'de beschermende mantel van het ambt'. Wie die mantel helemaal aflegt, is al gauw niet meer dan 'Kees' of 'Piet'. En wordt ook bejegend als 'Kees' of 'Piet'!

In dit korte bestek kan ik niet ingaan op alle suggesties die Heitink doet om het ambt van predikant te laten overleven. Hij bepleit een gematigde specialisatie, een open gemeentemodel, loopbaanperspectief, een pastor pastorum, een ontkerkelijking van het predikantschap om zo weer een rol te spelen in de samenleving, en nog meer.

Er zijn bij het boek van Heitink best kritische kanttekeningen te plaatsen. Toch hoop ik dat het goede aandacht krijgt. Het is in veel opzichten verhelderend met betrekking tot de moeiten in vele pastorieën vandaag en nodigt ons uit om na te denken over de plaats en taken van de predikant in deze tijd.

N.a.v.: G. Heitink, *BIOGRAFIE VAN DE DOMINEE*, uitg. Ten Have, Baarn 2001, 333 pag., ISBN 90 259 5176 7. Prijs € 22,50.